

ГОДИНА XI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 62.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ЈОЦА САВИЋ.

Један Србин мање, чије лепе способности не блистају се у кругу његова народа, чији је рад изван домашаја народа му. Један Србин више, који је и у великом, туђем свету, својим знањем и умењем стекао лепа гласа, и прославља тим своје име српско. Па ако се овде губитак са добитком потире, нека му је просто, што је оставио своје малено кодо, и нек му је знано, да му се сваки Србин радује успеху, који је постигао, приказујући своје лепе способности, већим, ма и туђинским круговима!

О Јоци Савићу је у нас тако мало писано, да, осим у првом реду заинтересованих, слабо ко зна што о њему. Међу тим, он тога, већ као Србин, и то не само по рођењу, но и по мишљењу и осећању, није заслужио. И ако његов рад пада изван домашаја нашег народа, тамо, чак у срцу великог германског племена, ипак он није заслужио нашег заборава, јер не само да се као Србин одржао, него је и као Србин умео достићи таку висину, до које мало њих и од Германца дођоше.

Јоца Савић је уметник. Он служи оној грани уметности, што је тек у најновије доба добила право грађанства и у науци о уметностима; Јоца Савић је — глумац.

Више је од двадесет година како Савић глумује, више од двадесет година како га сва немачка журналистика хвалом и славом обасипа, и за то доба, једва да је неколико бележака изашло о њему у нашим листовима, и то у „Јавору“ (приликом гостовања му у Келну), у „Застави“ (када је играо пред немачким царем Виљемом) и у „Позоришту“, где М. П. Шапчанин прича о своме борављењу у Вајмару и о свом састанку с њим. Осим тога доносило је „Позориште“ више пута бележака о његовом глумовању. Једва је „Српска Зора“ у неколико ту немарност напу насупрам тог великог Србина изгладила, кад је у свом 11. броју од 1878. год. донела слику и кратак животопис уметников.

За време свога бављења у Минхену — где се сад и Јоца Савић налази као режисер на краљевском дворском позоришту — долазио сам често у додир са тим великим Србином глум-

цем. Уметник ми је често причао о себи и о свом животу и ја сам гледао, да ми се ни једна поле знатнија цртица из његова живота не омакне, како бих могао првом згодном приликом одужити дуг том великом Србину, који толико задужи српство, прослављајући име српско у страном свету.

Јоца Савић родио се 10. маја 1847. године у Новом Бечеју у Банату. Отац му беше трговац и звао се Васа. Кад је било Јоци осам година, пресели се отац му у Беч са целом породицом. У Бечу је Јоца похађао грчку школу и ту је прибавио себи прва елементарна знања. За тим ступи у реалку, јер га је отац за архитекту наменио био. Још за времена свог ђаковања особиту је наклоност имао на глумаштво. Дворско позориште (чувени Burgtheater) врло је често похађао и са не малом насладом гледао је тада већ великог Сонентала.

Баш пре но што ће се уписати на политехнику, хтедоше придати бечки ђаци Шилерове „Разбојнике“ на неку добротворну цел. Позваше и Јоцу да суделује у представи и наш се Јоца са не малом жудњом одазва њиховом позиву. Доделише му улогу Козинског. Неки правник требао је да игра Карла Мора, али на првој проби одмах видеше другови Савићеву способност, која их све изненади и очара тако, те повикаше сви у глас: „Савић је најбољи! Савић нек игра Карла!“

И Савић је играо Карла на тој огромној ђачкој представи, у којој суделоваху до четир стотине ђака, а присуствоваху јој, поред силне публике, још и сви скоро професори са универзитета и политехнике.

Да се Савић на тој представи као Карло допао, најбоље сведочи то, што се покојни Хенрик Лаубе (био драматург дворског позоришта) врло похвално о игри му изразио и што је професор Арлт (специјалиста за очне болести на бечком свеучилишту) рекао својим ученицима, да је заиста штета за таког човека, који би иначе могао чуда учинити на позорници, што је разрок, и да би га свакако ваљало од тог излечити.

Ти медицинари, који беху пријатељи Јоци-

ни, чувши то од свога професора, науме, да га по што по то ослободе разрокости. Неколико дана по представи нају га они на улици и одмах га, готово силом, одвуку на клинику дру Арлту, где га овај одмах бесплатно оперира и од разрокости ослободи.

Отац и сестре му зачудише се и обрадоваше врло кад им Јоца после тога стиге кући са свим здравих очију. Кад је тог дана отишао од куће, био је разрок, а вратио се после једног часа са свим исцељен.

Та околност учини, те је Јоца могао озбиљно помишљати на то, да се посвети глумачкој струци.

Тада живљаше у Бечу неки банкар Србин, по имену Пера Чокић. Овај честити Србин — кога се Јоца Савић вазда са захвалношћу сећа — дозна за Јоцину намеру и одведе га одмах Соненталу, с којим је добро познат био. Међу тим и Сонентал се почео за Савића интересовати од ђачке представе. Тај велики, а можда и највећи глумац немачки, био му је првим учитељем и он га је управо и извео за глумца. Посредовањем Соненталовим упознао се Савић с Хенриком Лаубеом и овај му допусти слободан улазак у дворско позориште и даде му неколико улога.

Тада већ беше Савић у велико упознат са књижевношћу, ал' од тада се са великом пажњом одаде драмској литератури, а са још више љубави него докле обртао се Шекспиру и Шилеру, проучавајући им јунаке драмске и трагедије за се струке у глумачкој струци. Дантеа, свог љубимца дотадашњег, није никад напуштао.

Као сваки млад глумац тако и Савић хтеде доћи „до улога“. Али у први мах то није могао постићи, особито у дворском позоришту не. Та жеља га отера из Беча чак у Швајцарску, где је, истина, ошао „до улога“, али све то беше далеко од његова идеала и он на брзо увиде, да то није згодно поље за рад какав је он замишљао. Радије је хтео да игра и мање улоге, ал' у свету, где ће моћи што видети, што научити. Год. 1866. видимо га у Минхену, где игра уз знамениту глумицу, Клару Циглерову, чувену Дездемону немачку.

Из Минхена отиде у Аугсбург, одатле га Ф. Дингелштет одведе у Вајмар, а после, постав управитељем бечког позоришта, собом у Беч. То је било 1869. године. У Бечу се бавио Савић до 1871. г. Играо је мало, али се свом снагом одао на изучавање немачкога језика и књижевности, а ни на свој матерњи језик није заборавао, него је и око њега својски прионуо био, а ту му је особито мајор Јован Стефановић Вилоски од помоћи био. Год. 1871. позове га Велики Херцег од Вајмара у своју престоницу. Ласкавом позиву Херцеговом одазва се Савић, и отиде по ново у Вајмар, уз Минхен најчувенију варош Немачке са неговања лепих вештина.

Како биограф Савићев у „Српској зори“ вели, прве године свога повратка у Вајмар играо је Јоца пред руским царем. Руски цар Александар II. задржаваше се тада у Вајмару код свога рођака Великог Херцега Вајмарског. Цару у почасти давана је у летњем дворцу Белведеру свечана представа, у којој је Јоца Савић играо главну улогу. Тада упозори Велики Херцег цара Александра и његову пратњу на Јоцу и рече им, да је Савић Србин и православан. Руски гости толико се обрадовали томе, да су Савића позвали оно вече у своје друштво и ту се с њиме разговарали, уверавајући га, да им је мило што је Србин и православан, и што у страноме свету тако достојно заступа народ свој. То су речи поменутог листа, а ја сам их навео с тога, да би животопис уметников што потпунији био. Мени Савић те представе није напомињао.

У Вајмару је Јоца Савић остао све до 1884. године. У то доба пада женидба му (оженио се Немецом, глумицом Шарловом, а венчање је било у руској капели у Вајмару) и главан рад му око самообразовања и у савршавања у глумачкој струци. Поред студије свих главнијих драматских умотвора свију књижевности, учио је још и разне језике, као енглески, француски, талијански. Особито је велику пажњу обраћао француском језику и много је преводио с францускога на немачки.

У Француској се бавио дуже времена, а нарочито у Паризу, где се одао на студију Молијерових драма. У Паризу се упознао са славним Емилом Готом, глумцем у Théâtre française-у, који му је неко време био учитељем и вођом у Молијеровим делима. Ту је Савић изабрао себи за студију Мизантропа и проучавао је вредно тај карактер, мислећи, да га изнесе на позорницу кад се врати у Немачку.

Год. 1871. упознао се са Лудвиком Барнајем (такођер чувен глумац у Немачкој) и с њим склопи „Genossenschaft deutscher Bühnengehörigen“, друштво, које је себи ставило за задатак, да се брине за изнемогле раднике на позорници и око позорнице, дајући им доживотну мировину. Ово друштво издаје од петнаест година већ и свој орган у Берлину под именом „Deutsche Bühnen-Genossenschaft“, а на челу листа видимо име Јоце Савића и као члана централног одбора и као надзорника (Central-Ausschuss Mitglied и Aufsichtsrath). Капитал овога друштва износи до сад већ три и по милијона марака (преко два милијона фор.)

Осим тога основао је Савић и Wittwen und Waisenkasse, из које се потпомажу удовице и сирочад глумаца. Овој каси био је Јоца много година директор.

Посредовањем др. Ферстера и директора Винцера оде 1884. год. у Манхајм и постаде

директором тамошњег позоришта. Али како му се жена ту опасно разболи, не могавши климу да поднесе, мораде Савић Манхајм оставити. Узалудна беше повишица плате, коју му у Манхајму понудише, да би му жена могла у Хајделбергу становати, — Савић прими понуди

краљевског баварског дворског позоришта у Минхену и 1885. године дође у Минхен за режисера, где и данас савесно врши своју дужност, али само као режисер, а не и као глумац, јер под тим је условом дошао био у Минхен, да више — не глумује. (Свршиће се.)

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Српска народна позоришна дружина*) бави се још у В. Кикинди. Сада је отворена трећа претплата на дванаест представа, те ће тако дружина остати у Кикинди до 20. октобра о. г., а после одлази у Панчево, где је већ изабран позоришни одбор, који у велико чини све нужне припреме за дочек. За време свога бављења у Кикинди научила је дружина два нова комада: „*Ранцављеви*“ (други наслов: „*Завађена браћа*“), позоришну игру од Еркман-Шатријана, и „*Све за сина*“, позоришну игру од Е. Ожијера. Оба комада допала се до сад јако на свима позорицима, где су год давана.

(*Немци о нашем народном позоришту*). Немачки илустровани лист: „*Über Land und Meer*“ доноси ову белешку: „Има томе већ 20 година од како се представљају у српском народном позоришту у Новом Саду, у народним позориштима у Београду и Загребу шилерови „*Разбојници*“, „*Сплетка и љубав*“, „*Дон Карлос*“, „*Виљем Тел*“, „*Лажни Димитрије*“, „*Девојка орлеанска*“, „*Марија Стјуартова*.“ Ма да се представљају и од шекспирових дела: „*Краљ Лир*“, „*Ромео и Јулија*“, „*Отело*“, „*Хамлет*“, „*Млетачки трговац*“, „*Укроћена горопад*“, „*Мекбет*“, ипак се нису усудили, да прикажу гетеовог „*Фауста*“, једно због тешкоће у преводу, друго због техничких неприлика, које чине готово немогућим, да се та велика драма прикаже на мањим позорицима. Али од како је познати новелиста др. Милан Савић превео и издао гетеовог „*Фауста*“, приволи се народно позориште у Новом Саду, да прикаже ту драму. Било је набављено ново одело, и нове декорације и у присутности најзнатнијих српских књижевника, веле, да је погушај лепо пошао за руком. Превод признају за добар. Требало би сад што пре у Београду и Загребу приказати „*Фауста*.“

„*Balkan-Vote*“, лист, што излази у Београду на немачком језику и ради на томе, да упозна страни свет са нашим трговачким, саобраћајним, књижевним и уметничким приликама, донео је поводом те белешке чланак, у коме се, као што то јављају, „*Гусле*“, књижевни часопис

у Београду, „с правом хвали заузимљивост и пожртвовање Срба с оне стране Саве које поклањају одржавању и неговању народног позоришта, као културног носиоца српског говора, српске мисли и српских обичаја. Тако су, ето, и сада, вели, не плашећи се трошкова, показујући литерарну радљивост и појимање и укусе уметнички, приредили, пре од Срба у краљевини, представу највеће и најтеже драме. За тим тај лист упоређује шта чини наша интелигенција, наша имућнија класа и госпоштина за позориште и вели, да би оно поред махом мршаве посете, без субвенције од 36.000 динара, давно престало радити. Са смрћу великог оснивача народног позоришта, изгледа, као да је Талија у Србији већ у колевицу душу испустила. Без материјалних жртава никоме не ће бити могуће, да овај храм уметности, који опада, и који се руши, подигне и оживи. За тим вели, да приватна помоћ речју и делом (јер се од државе не може у садашњим приликама бог зна шта очекивати) снажно потпомогне своју Талију, а да се овлашном и лакомисленом критиком не утврди још горе омраза ка овај установи, и не буде повод — на крају крајева — затварању позоришта. Светује, да се угледамо на пожртвовање аустројских Срба, којима је позориште мезимче, докле је нама пасторче “

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ.

(*Народно позориште у Београду*) почело је давати представе 20. септембра о. г. Приказивао се „*Млетачки трговац*“, позоришна игра од В. Шекспира. То је била прва представа после подужег одмора. Света је било у позоришту доста. И Њено Величанство краљица била је на представи. У позоришту је свирао оркестар војне музике под управом капелника Чижека. Тај ће оркестар од сада редовно свирати у позоришту.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У ЗАГРЕБУ.

(*Даринка Бандобранска*.) Читамо и „*Viensu*“ од 18 септембра о. г. ово: „Пре недељу дана започеше приказивања на нашем глумишту, да

се доврши стара сезона, која траје до свршетка месеца септембра. Управа чува новине за нову сезону, па ће нас ово неколико дана хранити погревцима. С тога и није потреба, да о свакој вечери говоримо посебице, него ћемо напоменути само догађај, знаменит за нашу драму, а то је појав нове најивке. У „Језујити и његову питомцу“ изишла је пред наше опћинство најивка гђца Брандобранска, која је до сада била чланом новосадскога позоришта. Значај самога младог барона тако је неприродно и недотерано пртан, да треба особито врне глумице, која ће сакрити сва рађава места тога значаја. Гђца Брандобранска много се трудила, да задовољи, па радо признајемо, да јој је то на много места пошло за руком. Но нисмо видели јединственог, складног, потпуног приказа, него само низ што бољих што горих приказа. Госпођица не треба да се боји тога. Није то давно, што је изишла на позорницу, а поред тога је још тако млада, да ће имати доста згоде и прилике, да се увешти. Тако ће се изгладити сви оштри бридови, који још спутавају приказ њен, да ће се од дана у дан више примичати природи, која је једини и најбољи узор уметности. У гђе је без сумње много дара за најивку, много темперамента, а уза то је стаса и обличја за позорницу веома zgodна, па ми ни часка несумњамо, да ће госпођица за коју годину постићи цел, за којом иде. Дотле ће свакако, учећи и гледајући боље угледнике, морати настојавати, да савлада све недостатке, који јој још кваре и помућују склад приказивања. И дијаманат треба брусити, да буде збиља вредан и угледан урес људски. Особито препоручујемо гђеци Брандобранској да гледа на zgodну модулацију грла, јер јој је говор гдешто оштар и опор. Од срца се радујемо, што се хрватска Талија заштитила таким свежим листом, а и опћинство је живим пјеском показало колико се томе весели, јер је већ и најоптимистичније пријатеље нашега глумишта подишао голем страх, што је тако мало „подмлатка“ на нашој позорници. Гђца је одмах освојила симпатију опћинства, које је видело, да је глумица, ако још и неизвезбана, а оно свакако даровита. С тога не знамо, за што су нека господа сматрала потребним, да приреде клаку. Могло би се то сматрати каквим намећањем мњења, а то би могло госпођици прешкодити него користити.

(*Стеван Дескашев.*) Наш славно познати певач Стеван Дескашев, члан хрватске опере, певао је у краљ. мађарској опери у Будим-Пешта у „Кармену“. Управа га је била позвала, да види, би ли би могао заменити досадањег лирског тенора Паулија, који се повлачи у мир. Дескашев се допао. Као што јављају тамошњи листови, пошло му је за руком, да одговори сво-

ме задатку изврсно. Глас му, истина, није јак, али је умиљат и леп, а што је најглавније, кад пева, пева с осећајем, па за то је као створен за лирске тенорске партије. Листови мађарске престонице хвале му још и добар изговор мађарски.

ЧЕШКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*М. Ружићка Строцијева у Прагу.*) „Vienas“ пише: „Управо смо се од срца зарадовали, кад смо чули, да ће врла наша трагедкиња у Прагу бити гост у неколико драма. Веселили смо се, јер смо желели чути, што мисли о нашој уметници прашка критика и опћинство, а још више с тога, што сматрамо потребом, да се и аустријски Словени што више упознају. Ваља признати, да Чеси на том пољу раде највише. Праг је одавна отишле, из кога су вазда врцале искре словенске заједнице. Праг је још и данас најзгодније позориште, где могу Словени наше монархије упознавати један другог, а и свету показати, што смо привредили на културном и уметничком пољу. Чеси су прва стража словенске идеје у монархији. Чеси високо дижу ту заставу и око ње скупају сва она словенска племена, која нису заборавила на порекло и будућност своју. Тако, ето, отварају сада Чеси осталим Словенима врата свога краснога храма драматске уметности. Ми се Хрвати можемо поносити, да се хрватска реч прва чула уз чешки говор са позорнице „Народнога Дивадла.“ Госпођи Ружићки Строцијевој прво паде та част у део, да у свом материнском језику гостује у чешком глумишту. Прашке се новине надају, да ће иза Хрватике изаћи на скоро на њиховој позорници заступници и осталих словенских племена. Наша је глумица до сада глумила у сардујевљевој „Федори“ и у онетовом „Талионичару“ (Господар од ковница).“ Приказујући Федору, умела је Ружићка-Строцијева занети опћинство прашко својом елеганцијом и кренком у приказивању, тако, да су је осамнаест пута изазвали и цвећем одарили. Критика особито хвали промишљен и познат приказ свих и финијих ситница у значају феодорину. Као Клер доживела је уметница сличан тријумф. Критика је и у овој драми много хвали. Чеси су нашу уметницу дочекали тако љубазно, да мислимо, да би управа нашега глумишта на сваки начин морала позвати у Загреб на неколико вечери какога одличнога члана прашкога „Дивадла“, на пример Скленаржову, да вратимо браћи мило за драго. Та уметности је правој најпречи задатак, да у грудима људским распирује топлим зрацима својима љубав према свему, што је добро и лепо, а зар има што лепше и боље до слоге сродне браће, која једно другог требају?“

Издаје управа српског народног позоришта.